

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ МЕДСЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

У статті визначені основні групи теоретичних основ професійної підготовки бакалаврів медсестринської справи. Конкретизовано, що першу групу складають документи світового масштабу, що стосуються проблеми забезпечення світового співтовариства кваліфікованими кадрами медсестринської справи. У другу групу входять вітчизняні законодавчі акти, у яких відображаються засади кадрової політики стосовно майбутніх фахівців цього профілю. Третя група – це фундаментальні педагогічні праці, за допомогою яких конкретизуються основні дефініції дослідження. Четверту групу теоретичних основ професійної підготовки бакалаврів медсестринської справи складають дисертаційні дослідження останнього десятиріччя, у яких обґрунтовано напрями та експериментальні методики підготовки майбутніх медичних працівників середньої ланки.

*Ключові слова:* бакалавр, медсестринська справа, теоретичні основи

В статье определены основные группы теоретических основ профессиональной подготовки бакалавров медсестринского дела. Конкретизировано, что первую группу составляют документы мирового масштаба, касающиеся проблемы обеспечения мирового сообщества квалифицированными кадрами медсестринского дела. Во вторую группу входят отечественные законодательные акты, в которых отражаются принципы кадровой политики в отношении будущих специалистов этого профиля. Третья группа – это фундаментальные педагогические труды, с помощью которых конкретизируются основные дефиниции исследования. Четвертую группу теоретических основ профессиональной подготовки бакалавров медсестринского дела составляют диссертационные исследования последнего десятилетия, в которых обоснованы направления и экспериментальные методики подготовки будущих медицинских работников среднего звена.

*Ключевые слова:* бакалавр, медсестринское дело, теоретические основы

**Постановка задачі у загальному вигляді.** Одним із найважливіших завдань, що окреслюються перед медичними навчальними закладами будь-якого рівня акредитації (чи то університет, чи коледж), є забезпечення держави компетентними фахівцями, котрі мають належний рівень професійної підготовки, оскільки якість медичної допомоги безпосередньо залежить від рівня професійної компетентності випускників-медиків.

Підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів медичного спрямування з високим рівнем професійних знань, умінь, навичок, досвіду виконання професійних функцій, які відповідають сучасним вимогам науково-технічного прогресу, потребам у соціально-активних членах суспільства, формування у них наукового світосприйняття, творчого мислення, кращих людських якостей та національної свідомості, є головним завданням професійної освіти в умовах переходу до ринкових відносин. Цілеспрямована організація освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу до підготовки бакалаврів

медсестринської справи потребує урахування світових тенденцій і державних підходів, фундаментальних досліджень і наукових досягнень у сучасних напрямках оптимізації навчання майбутніх фахівців, що складають теоретичні основи підготовки студентів до професійної діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** свідчить про поглиблений інтерес науковців до питання про базову модель медсестринства в Україні [2], до проблем формування професіоналізму майбутнього фахівця медсестринської справи [8], професійної компетентності майбутніх медичних сестер [3], професійно значущих цінностей медичного працівника середньої ланки [4] та ін.

**Метою** статті визначено конкретизацію та аналіз теоретичних основ професійної підготовки бакалаврів медсестринської справи на засадах компетентнісного підходу.

**Викладення основного матеріалу.** Для конкретизації та поглибленого аналізу теоретичних основ їх структуровано в чотири групи, що знайшло відображення на рис. 1.

## Питання педагогіки



**Рис. 1. Структура теоретичних основ підготовки бакалаврів медсестринської справи до професійної діяльності**

Першу групу складають документи світового масштабу, у яких акцентовано увагу на різних аспектах проблеми забезпечення світового співтовариства кваліфікованими кадрами медсестринської справи.

У другу групу входять вітчизняні законодавчі акти, документи, у яких відображаються засади кадрової політики держави стосовно майбутніх фахівців цього профілю. Адже кадрова політика відіграє одну з ключових ролей у забезпеченні успішного запровадження реформи охорони здоров'я та її подальшого сталого розвитку в будь-якій країні. За висновками міжнародних експертів, розуміння значення цієї політики керівниками української системи охорони здоров'я полягає в тому, що вона, насамперед, має бути спрямована на забезпечення підготовки достатньої кількості кадрів для гарантування зайнятості всіх наявних посад та на забезпечення документального підтвердження необхідного встановленого законодавством рівня професійної підготовки [6].

Третя група теоретичних основ професійної підготовки бакалаврів медсестринської справи охоплює фундаментальні педагогічні праці, за допомогою яких конкретизуються основні

дефініції дослідження, де відображено сутність таких засадничих понять, як «підготовка», «підготовка фахівців», «підготовка до професійної діяльності», «готовність», «сестринська справа», «фахівці медсестринської справи».

Четверту групу теоретичних основ професійної підготовки бакалаврів медсестринської справи складають дисертаційні дослідження останнього десятиріччя, у яких обґрунтовано напрями та експериментальні методики підготовки майбутніх медичних працівників середньої ланки. Окреслений період зумовлений динамічними змінами в усіх сферах життєдіяльності людства, в тому числі в освіті й медицині; упровадженням сучасних педагогічних інновацій у процес професійної підготовки фахівців; потребою врахування у навчальних закладах перевірених експериментальних методик, що оптимізують процеси професійної освіти.

Розглянемо більш поглиблено сутність і зміст усіх груп теоретичних основ професійної підготовки бакалаврів медсестринської справи.

Проблеми кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я мають глобальний характер. Міжнародні експерти вказують, що будь-які, найпередовіші технології й

## Питання педагогіки

досягнення в сфері медицини не зможуть позитивно вплинути на здоров'я населення за відсутності належно підготовлених працівників цієї галузі. Всесвітня асамблея охорони здоров'я ухвалила низку резолюцій, що стосуються різних аспектів кризи кадрових ресурсів зазначеної сфери. Резолюції «Міжнародна міграція медико-санітарного персоналу: загроза систем охорони здоров'я в країнах, що розвиваються» (2004 і 2005 роки) прийняті з метою розробки стратегії пом'якшення несприятливих наслідків трудової міграції медичних працівників, щоб звести до мінімуму її негативний вплив на системи охорони здоров'я. Резолюція «Швидке збільшення масштабів підготовки працівників охорони здоров'я» (2006 рік) прийнята з метою покращення підготовки компетентного медико-санітарного персоналу. Резолюція «Зміцнення сестринської та акушерської справи» (2006 р.) прийнята з метою розробки і впровадження комплексної програми з підготовки висококваліфікованих сестринських та акушерських кадрів та підвищення їх професійної мотивації. Європейська міністерська конференція ВООЗ (2008 р.) з питань систем охорони здоров'я («Системи охорони здоров'я, здоров'я і добробут») привертає увагу до вироблення дієвих стратегій підвищення

ефективності систем охорони здоров'я, у тому числі, й стосовно кадрового забезпечення, на тлі зростаючих вимог щодо забезпечення стабільності та солідарності.

Незважаючи на низку проведених заходів і прийнятих документів щодо покращення кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я, суттєвих позитивних змін так і не досягнуто. Проблеми, пов'язані з кадровими ресурсами цієї сфери, експерти ВООЗ визначають одними з основних перешкод досягнення цілей тисячоліття в сфері розвитку.

Кадрове забезпечення деяких країн Європи фахівцями медсестринської справи відображено в табл.1.

Питання кадрового забезпечення в Україні також залишаються не вирішеними і поглиблюються в процесі упровадження реформ. Серед невідкладних завдань, що стоять перед вітчизняною системою охорони здоров'я, на перший план також виступає вдосконалення кадрової політики. Кадровий потенціал є найбільш вагомою складовою ресурсного забезпечення системи охорони здоров'я. Наявність компетентних кадрів, їх кваліфікація поряд з такими факторами, як умови діяльності, оплата праці, соціальний добробут, матеріально-технічне та технологічне забезпечення трудового процесу обумовлюють належний рівень надання медичної допомоги населенню.

*Таблиця 1.*

**Кадрове забезпечення деяких країн Європи фахівцями медсестринської справи**  
(за Т. Авраменко)

№ п/п	Країна	Загальна кількість середнього медичного персоналу	Забезпеченість на 10000 населення
1	Білорусь	125 032	131,1
2	Болгарія	35 250	47,0
3	Велика Британія	613 201	101,3
4	Греція	2 626	2,4
5	Естонія	8 605	65,5
6	Італія	16 893	2,9
7	Латвія	10 929	48,4
8	Німеччина	918 000	111,0
9	Норвегія	150 334	319,3
10	Польща	222 667	12,7
11	Росія	1 214 292	85,2
12	Румунія	125 699	58,8
13	Словенія	16 460	83,9
14	Україна	421 987	94,5
15	Фінляндія	126 869	239,6
16	Франція	18 835	3,1
17	Чехія	88 874	87,4
18	Швеція	108 163	118,6

## Питання педагогіки

Адже кадрова політика покликана забезпечити ефективну діяльність медичної галузі. Це підтверджують і міжнародні експерти, які зазначають, що для усунення ризиків на шляху досягнення національних і глобальних цілей у сфері охорони здоров'я необхідно створити контингент кваліфікованих, цілеспрямованих і авторитетних працівників охорони здоров'я. Таким чином, сучасна ситуація у вітчизняній охороні здоров'я вимагає проведення глибоких перетворень у системі вироблення

державної кадрової політики у сфері охорони здоров'я, яка, з одного боку, повинна враховувати загальносвітові тенденції й рекомендації ВООЗ щодо вирішення кадрових проблем, а з іншого – орієнтуватися і відштовхуватися від внутрішніх умов, позицій і особливостей [1, с. 5].

Якщо проаналізувати динаміку кількості фахівців медсестринської справи за останні 15 років, то статистика свідчить про неспинне зменшення їхньої кількості, що відображено у табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика кадрового потенціалу фахівців медсестринської справи в Україні

Ознака для аналізу	Рік проведення статистичного аналізу					
	1995	2000	2005	2008	2010	2011
Всього середнього медичного персоналу (у тис. осіб)	540	486	438,8	430	428,7	421
Укомплектованість штатних посад фізичними особами (у %)	86,3	101,0	97,6	95,2	95,2	94,5
Особи пенсійного віку (у %)	12,1	10,4	13,5	14,8	15,8	16,1

Щодо середнього медичного персоналу, то, починаючи з 2000 року, спостерігається стала тенденція до його скорочення. На сьогодні не укомплектовано понад 24 тис. штатних посад середнього медичного персоналу. Найнижчий рівень укомплектованості спостерігається в м. Києві (75,4 %), м. Севастополі (79,7 %), а також в Київській (85,3 %), Дніпропетровській (86,4 %) та Донецькій (86,7 %) областях. У цілому по Україні спостерігається недостатня кількість середнього медичного персоналу як у абсолютному значенні, так і у співвідношенні до лікарів (в середньому – 2,15:1 (а, наприклад, у таких регіонах, як АР Крим, Івано-Франківська, Львівська, Харківська, Чернівецька області та в м. Києві на одного лікаря припадає менше двох СМП), тоді, як у Європі цей показник становить – 3-4:1). Це викликає дисбаланс у системі надання медичної допомоги, обмежує можливості розвитку таких напрямів сфери охорони здоров'я, як сестринський догляд на дому, патронажна служба, реабілітація тощо [1, с. 14] та потребує активізації підготовки фахівців медсестринської справи.

Розкриваючи зміст третьої групи теоретичних основ професійної підготовки бакалаврів медсестринської справи до професійної діяльності, необхідно конкретизувати сутність основних дефініцій дослідження, приділивши основну увагу поняттю «фахівці медсестринської справи».

Фахово сестринською справою займається дипломована медична сестра. Визначення поняття «медична сестра», запропонованого Міжнародною радою медичних сестер: «Медична сестра – це особа, яка пройшла підготовку за основною програмою медсестринського навчання, одержала достатню кваліфікацію і має право виконувати в своїй країні відповідальну роботу з медсестринського обслуговування, маючи на меті зміцнення здоров'я, попередження хвороб та здійснення догляду за хворими». Комітет експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я із сестринської справи рекомендував зазначене визначення таким, що може бути прийнятим іншими країнами [7].

Згідно із кваліфікаційною характеристикою завдання та обов'язки медичної сестри зумовлюються тим, що фахівець цієї кваліфікації керується чинним законодавством України про охорону здоров'я та нормативно-правовими актами, що визначають діяльність закладів охорони здоров'я; здійснює професійну діяльність під керівництвом лікаря; проводить прості діагностичні, лікувальні і фізіотерапевтичні процедури; застосовує лікарські засоби для зовнішнього, ентерального і парентерального введення в організм пацієнта; готує хворих до лабораторного, рентгенологічного, ендоскопічного та ультразвукового обстеження; складає добові меню та виписує порційні вимоги, годує тяжкохворих; виконує санітарну обробку

хворого, готує і застосовує дезінфекційні розчини; володіє прийомами реанімації, вміє надати допомогу при травматичному пошкодженні, кровотечі, колапсі, отруєнні, утопленні, механічній асфіксії, анафілактичному шоці, опіках, відмороженні, алергічних станах; веде медичну документацію; бере активну участь у поширенні медичних знань серед населення; дотримується принципів медичної деонтології; постійно удосконалює свій професійний рівень.

Майбутній бакалавр медсестринської справи у процесі професійної діяльності може досягти певних кваліфікаційних категорій. Відразу після закінчення навчального закладу медична сестра з базовою вищою освітою (бакалавр) може працювати за профілем роботи за напрямом підготовки «Медицина», спеціальністю «Сестринська справа», «Лікувальна справа» або «Акушерська справа» без вимог до стажу роботи.

Сестринській справі зосереджує головну увагу В. Лойко. Дослідниця виділяє такі риси, якими повинна володіти кваліфікована медсестра: професіоналізм, милосердя, терпіння, цілеспрямованість, що необхідно виховувати у студентів медичних закладів освіти [5]. Окрім зазначених особистісних рис від майбутньої медичної сестри потребується ще й певний рівень підготовленості для здійснення професійної діяльності, що визначає кваліфікацію і визначається за рівнем засвоєння знань, умінь і навичок, рівнем професійної компетентності, здатності раціонально організувати свою роботу і самостійно діяти в нестандартних ситуаціях.

До четвертої групи теоретичних основ підготовки майбутніх бакалаврів медсестринської справи відносяться дисертаційні дослідження, у яких науковці вивчали різні аспекти освіти фахівців цього профілю. Аналіз цієї групи теоретичних основ проводився у двох напрямках: вивчення особливостей і напрямів підготовки медсестринського персоналу у вітчизняних і в зарубіжних дисертаційних дослідженнях.

Для виявлення тенденцій та особливостей професійної підготовки медичних фахівців різного рівня науковці розглядали історико-педагогічні аспекти розвитку медичної освіти на території різних

регіонів України (Л. Клос, І. Круковська). Сучасним проблемам підготовка майбутніх фахівців медсестринської справи в Україні присвячені роботи К. Куренкової, О. Марковича, С. Тихолаз, О. Шавальнової, Л. Артемчук, О. Андрійчук та ін. Виховні аспекти у професійній підготовці фахівців медсестринської справи досліджувалися у дисертаціях Т. Дем'янчук, Х. Мазепи, Л. Примачок. Особливої значущості набуває той факт, що різні аспекти і проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців медсестринської справи вивчаються не лише у педагогічних дисертаційних дослідженнях, а й у наукових працях медичного профілю (М. Шегедин, О. Швидкий та ін.).

Значна кількість дисертаційних досліджень, присвячених проблемам підготовки фахівців медсестринської справи, проводилися поза межами України. Науковці вивчали соціологічні, психологічні, медичні, педагогічні та інші аспекти цієї проблеми.

**Висновки.** Визначаючи теоретичні основи підготовки фахівців медсестринської справи до професійної діяльності, ми враховували зміни в галузі медичної освіти, що базуються на перетвореннях позитивного характеру (гуманізації та гуманітаризації медичної освіти, розширенні можливостей випускників медичних навчальних закладів), важливості впровадження ідей європеїзації української медичної та сестринської освіти, що відбувається в умовах розвитку міжнародних контактів. Протягом 2005–2010 рр. було реалізовано Програму розвитку медсестринства України, метою якої було – формування фахівців охорони здоров'я ХХІ століття, здатних надавати висококваліфіковану медичну допомогу, бути конкурентоспроможними на національному, європейському та міжнародному ринках праці. Щоб прискорити цей процес, необхідно оптимізувати всю систему підготовки медсестер в Україні та наблизити її до міжнародних стандартів.

Проте проблема підготовки фахівців медсестринської справи до професійної діяльності головними якостями яких є компетентність і професіоналізм, є актуальною і нині, оскільки зумовлена запитами ринку праці та є індикатором оцінки якості роботи будь-якого медичного закладу.

### Література

1. Авраменко Т. П. Кадрова політика у реформування сфери охорони здоров'я : аналітична доповідь / Т. П. Авраменко. – К. : НІСД, 2012. – 35 с.
2. Алтинбекова З. Б. До питання про базову модель медсестринства в Україні / З. Б. Алтинбекова, В. А. Іванова, М. Б. Шегедин // Медсестринство. – 2008. – № 2. – С. 34-36
3. Васильева С. Г. Организационно-педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих медицинских сестер : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Васильева Светлана Герасимовна. – Якутск, 2005. – 190 с.
4. Вишневская Н. В. Формирование профессионально значимых ценностей медицинского работника среднего звена в условиях дополнительного образования : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Вишневская Наталья Владимировна. – Брянск, 2011. – 210 с.
5. Лойко В. В. Філософія, суть та зміст сестринської справи. Полтава, 1999. – 43 с.
6. Наказ від 23.11.2007 № 742 "Про атестацію молодших спеціалістів з медичною освітою" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.moz.gov.ua/ua/porta/dn\\_20071123\\_742.html](http://www.moz.gov.ua/ua/porta/dn_20071123_742.html)
7. Шегедин М. Б. Медико-соціальні основи реформування медсестринських кадрових ресурсів системи охорони здоров'я : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. мед. наук : спец. 14.02.03 «Соціальна медицина» / М. Б. Шегедин. – К., 2001. – 37 с.
8. Шульгина Л. Н. Инновационные технологии как фактор формирования профессионализма будущего специалиста : на материале подготовки медицинских сестер : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Шульгина Людмила Николаевна. – Курск, 2004. – 220 с.

*Demyanchuk M.R., Head of Nursing Department of Rivne Basic College*  
**THEORETICAL FUNDAMENTALS OF TRAINING BACHELORS OF NURSING ON THE  
BASICS OF COMPETENCE-BASED APPROACH**

*The basic groups of theoretical foundations of professional training are defined in the article. The scheme of structure elements of theoretical foundations of nursing bachelors' preparing for professional work is developed. It is concretized that the first group consists of documents worldwide concerning the problem of the global community by qualified nursing staff. It is fixed that the World Health Assembly adopted a number of resolutions on various aspects of the crisis of human resources of in this area. The staffing of nurses in some European countries is shown in the table. The second group of theoretical foundations nursing bachelors includes domestic legislation, which reflected the principles of personnel policy with respect to future experts. The third group – a fundamental pedagogical works, through which the basic definitions of research are specified. The fourth group of theoretical foundations of nursing bachelors' professional training are thesis research of past decade, which grounded lines and experimental methods of future health professionals middle managers. Analysis of this group of theoretical foundations is conducted in two directions: the study of the characteristics and areas of training nursing staff in domestic and foreign dissertations. It is found that during 2005-2010 the Program of nursing development in Ukraine was implemented, whose purpose was – the formation of health professionals of XXI century, capable of providing top quality medical care to be competitive on a national, European and international labor markets.*

*Key words: bachelor, nursing, theoretical foundations.*